

SPAȚIUL DE MUZEU. EXIGENȚE ȘI SOLUȚII ADOPTATE IN ORGANIZAREA SĂLILOR DE ISTORIE STRĂVECHE DIN MUZEUL DE ISTORIE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

de VALERIU LEAHU

În ultimele cinci decenii și cu deosebire în anii postbelici s-au afirmat pe plan mondial trei direcții — principale și deosebite — de organizare a instituțiilor muzeale : una, caracterizată de instalarea muzeelor în edificii noi, special construite, direcție care apare punctată de realizări remarcabile mai ales în Statele Unite ale Americii, Japonia, Mexic, Israel sau în unele țări din Africa ; o a doua direcție, proprie în genere țărilor în curs de dezvoltare sau unor state europene ca Italia, Austria sau U.R.S.S., aflate în posesia unui bogat portofoliu de monumente de arhitectură, și unde organizarea unităților muzeale a avut loc în valoroase edificii vechi, de regulă monumente istorice sau de artă ; și, în fine, o a treia direcție, marcată de apariția unor muzee pentru a căror organizare se construiesc edificii noi ce încorporează în structurile lor altele, vechi — monumente — acestea devenind și ele fie spații expoziționale, fie chiar expodate, în sensul cel mai propriu al termenului. Atare din urmă direcție s-a conturat în ultimii ani în câteva țări din vestul Europei și cu precădere în Republica Federală Germania, unde, de pildă, clădirea nou construită pentru Muzeul național german din Nürnberg a încadrat un impunător edificiu religios, medieval sau unde, de asemenea, Muzeul de istorie din Hanovra a cuprins în structurile noi, din beton, metal și sticlă ale edificiului, zidurile cetății din secolele X—XI ale orașului¹.

România, țară în care — pe fundamentul unor mutații profunde înregistrate în economie, în viața socială și cultural-spirituală — a avut loc o veritabilă explozie muzeistică — numărul unităților a ajuns astăzi la 316 — România a mers (aproape în exclusivitate, se poate spune, deoarece excepțiile care se înregistrează sînt extrem de puține la număr²) pe direcția organizării muzeelor în edificii vechi. S-a procedat astfel, cu consecvență, la valorificarea plenară și eficientă a unui bogat patrimoniu de monumente istorice și de arhitectură din evul mediu sau din perioada modernă a istoriei — în același timp obținîndu-se și în planul strict muzeologie câteva realizări notabile. La Iași : Muzeul Unirii, organizat într-un palat locuit de Alexandru Ioan Cuza, sau Muzeul de istorie a Moldovei, instalat în impunătorul edificiu de stil neogotic al fostului Palat administrativ ; la Brașov, ediția din 1969 a Muzeului de istorie din clădirea vechii primării a orașului ; la Oradea,

---

¹ Cf. Corina Nicolescu, *Prin muzeele Germaniei federale*, în „Revista muzeelor”, nr. 2, an. VII, 1970, p. 186—187.

² Notabile, aripa nouă a Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării democratice și revoluționare din România, și o realizare recentă : noul edificiu al „Complexului muzeistic” din Vaslui (arhitect Nicolae Munteanu, Iași ; cf. „Scîntela” din 2 iunie 1974, p. 2).

Muzeul mixt al Țării Crișurilor deschis, și acesta, într-o excelentă ediție nouă, în fostul palat episcopal ; la București, Galeria națională de artă instalată în fostul palat regal ; sau Muzeul de artă populară organizat în palatul Știrbei ; ori Muzeul de istorie a municipiului București deschis în fostul palat Suțu — acestea și încă altele constituie tot atâtea argumente ale direcției pe care s-a dezvoltat rețeaua muzeistică în România postbelică. Tuturor acestora li s-a adăugat, ca o ultimă, dar, totodată, ca cea mai de seamă realizare, organizarea Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România, la București, în palatul fostei Poște centrale.

În cazurile organizării unor instituții muzeale în vechi edificii, problemele creării, dotării, distribuției și utilizării spațiului de muzeu capătă desigur ipostaze deosebite — împrejurare pe care experiența organizării Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România a probat-o cu prisosință.

Pentru a consemna acum — firește, în datele esențiale — această experiență, precizăm că utilizarea conceptului „spațiu de muzeu” se va face în accepția cadrului arhitectural astfel situat, complex organizat și complet dotat încât el să corespundă optim funcțiilor instituției muzeale : de a depozita, conserva, restaura, cerceta și propaga valori deținute în patrimoniu.

Prima problemă pe care o implică crearea și organizarea spațiului de muzeu este aceea a amplasării instituției în ansamblul arhitectonic și urbanistic al orașului modern. În această privință, condițiile de care se cere a se ține seamă sînt mai ales următoarele :

Întîi — situarea muzeului în zone centrale sau puncte ușor accesibile, spre care conduc căi rutiere, mijloace de circulație și transport ușor abordabile.

În al doilea rînd : instalarea instituției în zone cu grad redus de aglomerație și poluare, prin absența îndeosebi a nodurilor de circulație și a întreprinderilor industriale.

În al treilea rînd : situarea muzeului într-o zonă cu ambianță adecvată (centrul vechi al unui oraș, instituții de cultură grupate, zonă cu vestigii istorice conservate etc.).

În fine, se recomandă amplasarea muzeului în zone și edificii care să permită posibilități de dezvoltare a instituției, începînd cu chiar extinderea spațiului arhitectonic.

Din aceste unghiuri de vedere, destinarea palatului fostei Poște centrale din București pentru a deveni sediul Muzeului de Istorie al R.S.R. apare neîndoielnic o soluție viabilă, ce poate corespunde exigențelor. Drept argumente trebuie luate în considerare fapte ca acestea : edificiul se situează la limita actualei zone centrale, fiind amplasat pe una din cele mai cunoscute artere de circulație a Bucureștilor ; spre acest loc conduc — pînă la mare apropiere — numeroase linii principale de circulație și transport — clădirea destinată muzeului constituind punct tangent doar pe linia comună a trei mijloace auto de transport public (acestea fiind însă dirijate numai într-un singur sens). Apoi, trebuie ținut seamă că edificiul se află într-o zonă cu un bogat trecut istoric și cu vestigii interesante ale acestuia. Calea Victoriei însăși este un vechi drum al capitalei României, avîndu-și începuturile încă pe vremea domniei lui Brîncoveanu. În vecinătate se află complexul arhitectonic medieval al „Curții Vechi”, vechea stradă a Lipscanilor, evocînd nu numai avîntul comerțului bucureștean în epocile medii și modernă, dar și iureșul revoluției de la 1848, apoi strada Smîrdan, cu case și locuri legate de actul Unirii de la 1859. În fine, însăși palatul fostei Poște centrale este ridicat pe locul unui vechi și vestit han al Bucureștilor de odinioară — hanul Constantin Brîncoveanu, clădit către sfîrșitul sec. al XVII-lea. Într-altă privință, mai trebuie

avut în vedere — în ipoteza întrutotul plauzibilă a creșterii ulterioare a patrimoniului și a dezvoltării structurilor organizatorice ale Muzeului național de istorie — că edificiul ce i-a fost repartizat oferă posibilități de extindere imediată, utilizându-se terenul din strada Stavropoleos nr. 1, sau mai tirziu, într-o fază nu prea îndepărtată, în cadrul unor transformări edilitar-urbanistice ce sînt proiectate în zona cu care se învecinează spre sud clădirea Muzeului — zona cuprinsă între Calea Victoriei, str. 30 Decembrie, str. I. C. Filitti și str. pictor Tonitza.

Mai puțin optimă, dar și mai puțin clară pentru moment, apare situația instalării Muzeului național de istorie în palatul fostei Poște centrale, privind lucrurile din punctul de vedere al gradului de poluare a mediului ambiant.

Studii și determinări sînt, pentru București, abia la început. O comisie constituită prin hotărîre a Consiliului de Miniștri nu a publicat deocamdată nici un rezultat al investigațiilor întreprinse. Drept urmare, ceea ce se poate consemna sînt doar considerente de ordin general și chiar superficial.

Să reținem astfel că, în genere, în toată capitala gradul de poluare a mediului ambiant este apreciat ca fiind relativ mare. Zona în care a fost amplasat Muzeul de istorie națională este însă lipsită de unități industriale, de noduri de circulație intensă, iar în plus, pe arterele care circumscriu edificiul sînt de mai mult timp impuse unele restricții de circulație auto. Atare împrejurări permit să se considere că în zona adusă în discuție ar exista o oarecare limitare a surselor de poluare. Aici, gradul de pericolozitate sporește în anotimpurile răcoroase și reci, datorită pînzelor dense de gaze și reziduuri pulverizate de carbon, care, vehiculate de curenți, pătrund și se depun, afectînd și suprafețele obiectelor expuse.

*
*   *

O categorie aparte a problemelor implicate de crearea unui spațiu de muzeu într-un edificiu vechi privește existența (sau obținerea) acelor condiții care laolaltă vor constitui ambianța și suportul obligatoriu necesar pentru materializarea tematicii. Dintre aceste condiții, a căror existență (sau obținere) trebuie neapărat urmărită, cităm :

1. necesitatea ca edificiul destinat a constitui spațiu de muzeu să fie construit din minimum de materiale inflamabile, ca el să fie solid realizat, posedînd un grad mare de rezistență pe m.p. ;
2. să posede o distribuție cît mai concentrată în suprastructură a rețelei de canale electrice și termice ;
3. starea de conservare a clădirii să fie optimă și sub aspectul absenței condițiilor de mediu favorizant agenților biodeterioratori ;
4. edificiul să posede o cît mai mare suprafață continuă ;
5. să aibă o arhitectură simplă, dar nu aridă ;
6. încăperile să posede un raport cît mai echilibrat între cele trei axe dimensionale ;
7. organizarea interioară a edificiului să ofere posibilitatea separării (și chiar izolării) spațiilor afectate depozitării patrimoniului, laboratoarelor, cabinetelor de lucru și serviciilor administrative și gospodărești ;
8. distribuirea și topografia căilor de acces și parcurgere în interior să ofere posibilitatea unor circuite de vizitare logice, suple, continui și paralele ;
9. în fine, încăperile care alcătuiesc spațiul destinat expunerii să fie susceptibile de modificări ale suprafeței și volumului.

Confruntat cu exigențele menționate, palatul fostei Poște centrale din București s-a dovedit a constitui un edificiu pe deplin corespunzător organizării unui muzeu. Evident, aprecierea nu vizează modul ideal de rezolvare a problemelor și nu omite aspectele, de detaliu, improprii scopului sau necesităților de ordin muzeologic, constatate prea adeseori în cazurile organizării muzeelor în clădiri vechi și mai ales în edificii declarate monumente istorice.

Aserțiunea de mai sus are în vedere unele din datele constatate în organizarea Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România și cu deosebire situațiile întâlnite în realizarea sălilor de istorie străveche din acest muzeu.

Clădit în intervalul ultimilor patru ani ai secolului trecut — într-o epocă de preocupări intense și de realizări perene pe plan arhitectural și urbanistic în Capitală — edificiul fostei Poște centrale afirmă pînă astăzi cîteva însușiri remarcabile, dintre care am menționa :

1. frumusețea arhitecturii exterioare și cu deosebire a fațadei principale, care, cu cele două pavilioane de colț legate între ele prin porticul cu coloane tratate în stil doric și prinse în partea superioară într-un mezanin, exprimă în forme clare caracterul unui edificiu primitiv, destinat anume activităților cu publicul ;

2. simplitatea și logica planului interior, realizînd o succesiune clară și bine înlănțuită de spații mari, comunicante ;

3. o soliditate deosebită a construcției, probată de măsurări ale scheletului de rezistență al edificiului, indicînd cifra medie de 250 kg/forță rezistență pe centimetrul pătrat — cu variații pozitive pe diferite paliere ;

4. o stare bună de conservare, și în al șaptelea deceniu de existență, indicată de absența agenților biodeterioratori persistenți, precum și de obținerea curentă a parametrilor optimi de umiditate relativă ;

5. în privința arhitecturii interioare, absența — cu doar cîteva excepții la parterul edificiului — a decorațiunilor încărcate, a unei plastici cu exces de mișcare, marea majoritate a încăperilor prezentînd o sobrietate lipsită însă de orice ariditate ;

6. în fine, împrejurarea — deloc lipsită de importanță în crearea unui spațiu de muzeu — că edificiul realizează prin însăși arhitectura fațadelor parametri cît mai ridicați de luminozitate zenitală.

Acestor însușiri ale edificiului fostei Poște centrale din București trebuie să li se adauge suprafața utilă mare, de circa 25 000 m.p. — ce s-a dovedit suficientă organizării unei instituții de proporțiile, structura și cu profilul pe care le afirmă Muzeul național de istorie al României.

În acest edificiu — supus, înaintea organizării propriu-zise a muzeului, unor lucrări de recondiționare urmărind, între altele, înlăturarea adaosurilor ulterioare anului 1900 și astfel restituirea arhitecturii interioare inițiale — pentru evocarea perioadei celei mai îndepărtate din istoria României s-a afectat aripa dreaptă a parterului, însumînd zece încăperi, de mărime inegală, comunicînd pe un traseu înlănțuit circular și totalizînd o suprafață utilă de 1 029 m². Faptul reflectă — și el — concepția celor care au decis asupra organizării Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România de a folosi suprafața utilă a edificiului în chip suprasolicitat pentru necesitățile expunerii muzeale (mergînd în acest sens pînă la instalarea în clădire a două unități muzeale distincte)³ și repartizîndu-se astfel spații

³ În 1974, secția de artă veche românească, instalată la etajul al doilea al edificiului, a fost transferată la Muzeul de artă al R.S.R. În viitorul apropiat, în spațiul rămas liber se vor organiza o nouă ediție, extinsă, îmbogățită, a Cabinetului numismatic și o nouă secție a Muzeului național : Istoria culturii românești.

reduse pentru celelalte activități specific muzeologice. (Se cunoaște că în muzeologia contemporană, atât pe plan teoretic, cât și în cadrul unor rezolvări practice optime, se apreciază că proporția deținută de spațiul afectat expunerii trebuie să fie de aproximativ 50% din suprafața utilă, restul afectându-se activităților de depozitare, conservare, restaurare și studiu ale patrimoniului — circa 35%, iar activităților tehnico-economice și gospodărești circa 15%).

Referindu-ne la situațiile din sălile în care a fost organizată secția Istorie străveche, facem precizarea că expunerea de față, foarte limitată, nu îngăduie consemnarea tuturor problemelor ce au trebuit rezolvate și a tuturor soluțiilor adoptate pentru a transforma în spațiu de muzeu sălile consacrate evocării culturilor materiale și spirituale ce s-au succedat pe teritoriul României de-a lungul orînduirii Comunei primitive. Ne mărginim, ca atare, la semnalarea doar a unora dintre acestea.

Să consemnăm, mai întîii, că distribuția și înlănțuirea celor zece încăperi repartizate, raportate la suprafața în m.p./oameră și la necesitățile tematice, au determinat fixarea unui circuit general de vizionare în secția Istorie străveche, cu intrarea pe partea dreaptă și ieșirea pe partea stîngă (derogînd astfel de la un „principiu” la care se face curent apel în muzeologie, dar, după părerea noastră, nu suficient argumentat și care nu poate fi privit cu caracter de „lege”, anume că circuitul într-un muzeu trebuie să fie întotdeauna cu plecare dinspre stînga spre dreapta). Am obținut astfel, în principal, grupări și desfășurări optime ale expozitelor — pe epoci, etape, culturi, fără întreruperi sau masări, oare ar fi putut conduce către rezolvări inestetice.

O problemă implicată de crearea spațiului de muzeu în palatul fostei Poște centrale a constituit-o adoptarea de soluții cît mai bune cu putință în privința pardoselii. Se cunoaște că într-un muzeu aceasta trebuie să posede — obligatoriu — două însușiri: să fie ușor de întreținut și, în același timp, să fie silențioasă. În sălile de Istorie străveche au existat (și există în continuare) pardoseli ce utilizează ca material de construcție lemnul, dar și mozaicul. S-a optat, ca de altfel în întreg muzeul, pentru acoperirea pretutindeni a pardoselii inițiale cu o pînză de „motex”, produs care posedă ambele însușiri menționate, avînd, în plus, și un grad de durabilitate relativ mare.

Să consemnăm, în continuare, că în legătură cu prezentarea culturilor paleolitice și mezolitice — plecîndu-se de la caracterul uniform și chiar inexpressiv, oricum lipsit de variație, al materialului original; ținîndu-se seamă și de poziția pe care am adoptat-o de a limita, în expunere, la minimum strict necesar materialul auxiliar (încît să se creeze cît mai mult cîmp liber forței de convingere a mărturiei arheologice autentice) — să consemnăm că pe atare considerente s-a solicitat constructorului să se abată de la principiul restabilirii arhitecturii interioare inițiale, lăsînd divizată în două nivele, cu cîte trei încăperi fiecare, prima sală de pe latura dreaptă a parterului. S-au obținut astfel pentru expunere trei spații micșorate ca volum, în care materialul paleolitic și mezolitic — mărunț și de serie — apare mai bine paginat și individualizat.

Să semnalăm în schimb eșecul muzeologiei și izbînda arhitecturii constructor în privința transformării în spațiu de muzeu — într-adevăr adecvat expunerii tematice a unor materiale arheologice de factură pre- și protoistorică — a sălilor 4 și 9. Am considerat atunci, în activitatea de organizare a Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România, și credem și acum, că aceste săli, cu o arhitectură întrucîtva frămîntată și cu rezolvări decorative de manieră neoclasică nu corespund scopului pe care l-am avut de realizat. În legătură cu aceasta pledăm pentru rezol-

vări diferențiate în adaptarea unor vechi edificii la necesitățile spațiului de muzeu, în sensul de a nu se proceda la modificări ale arhitecturii interioare numai în cazurile unor monumente istorice sau de arhitectură cu valoare de unicat sau de etalon ; și, dimpotrivă, de a se admite și a se opera modificări — impuse de necesități muzeografice — ori de câte ori un edificiu vechi nu se înscrie în circuitul valorilor deosebite ale arhitecturii noastre, așa cum este cazul cu arhitectura interioară din fostul palat al Poștelor.

De altfel o rezolvare în direcția spre care optăm a și fost obținută în crearea spațiului muzeistic necesar sălilor de Istorie străveche. Ne referim la obturarea căii de acces exterior de pe latura sudică, pentru a transforma un vestibul în spațiu de expunere : actuala sală de artă neolitică. În legătură cu aceasta menționăm că arhitectura sa interioară, cu rezolvările decorative pe care le conține, ne-a apărut aptă pentru a o utiliza ca sală de artă.

Mai consemnăm o ultimă problemă legată de adaptarea aripei drepte a partului fostului Palat al poștelor la necesitățile organizării unui muzeu : anume, aceea a distribuției rețelei și surselor de iluminat electric în spațiul afectat expunerii, unde s-au solicitat și s-au obținut suplimentări masive în sala 7 (Prima epocă a fierului), lipsită de iluminat zenital, iar în sala 5 (Artă neolitică) un iluminat de plafon numai cu scopuri scenografice, alternînd cu instalarea în podea și pereți a peste 10 surse de curent electric necesar iluminatului de vitrină. O rezolvare similară s-a obținut și în sala 10, unde a fost reconstituit un complex funerar traco-get.

L'ÉSPACE DU MUSÉE. EXIGENCES ET SOLUTIONS ADOPTÉES DANS L'ORGANISATION DES SALLES DE PRÉHISTOIRE DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE

— Résumé —

L'espace du musée est défini par le cadre architectural qui, tenant compte de son emplacement, organisation et dotation, est destiné à correspondre le mieux aux fonctions de l'institution muséale : d'avoir en dépôt, conserver, restaurer, exposer et populariser les valeurs du patrimoine.

L'auteur fait d'abord l'analyse des conditions qui doivent être accomplies pour l'emplacement adéquat du musée dans l'ensemble architectural et urbanistique d'une ville moderne. Ensuite sont définies les conditions, qui dans l'ensemble réalisent l'ambiance et le support obligatoire, nécessaires pour la matérialisation de la thématique et du projet d'aménagement du musée.

Sur la base des principes généraux „théorétiques“ est exposé l'expérience acquise dans l'organisation des dix salles de préhistoire du Musée National, installé dans l'édifice de l'ancien Palais des Postes de Bucarest.